

Tässä investointiosuudessa on tarkoitus kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja monialaisesti niin, että palveluihin integroituu kolmannen sektorin sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen lisäksi myös kuntien ja järjestöjen kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja luontoon liittyvät palvelut. Tavoitteena on ennaltaehkäisevän toiminnan vahvistaminen sekä varhaisen vaiheen ongelmien tunnistaminen ja tilanteesta toimiminen. Toiminnan mahdollistaa toimivat matalan kynnyksen palvelut sekä yhteistyö, missä merkittävää on oikeanaikainen ja -paikkainen palveluohjaus. Ohjaukikäytänteistä esimerkiksi liikuntapalveluiden, kulttuuripalveluiden, järjestötoiminnan ja seurakuntien sekä sote-palveluiden kesken on paikallisesti sovittu, mutta systemaattisuus puuttuu vielä, ja sitä pyritään kehittämään näillä yhteistyörakenteilla.

Matalan kynnyksen palveluita ja tukea antavat 2023 alkaen hyvinvointialue, kunnat, järjestöt, seurakunnat, yritykset, oppilaitokset ja muut yhteisöt. Järjestämislain 10§ mukaan hyvinvointialueella on osaltaan velvollisuus yhteensovittaa palvelunsa kuntien ja muiden toimijoiden palveluiden ja toiminnan kanssa.

Toimivat alueelliset ja paikalliset monialaiset yhteistyörakenteet ja -käytänteet ovat keskeinen osa hyvinvoinnin monialaista palvelukonseptia. Yhteistyörakenteet tarvitaan keskinäiseen tiedonvaihtoon sekä toiminnan koordinaatioon, kehittämiseen ja palveluohjaukseen. Hyvät monialaiset toimintakäytänteet toteutetaan paikallisesti toimintaympäristö, tarpeet ja voimavarat huomioiden. Monialainen paikallinen verkostoyhteistyö mahdollistaa matalan kynnyksen palveluiden kehittämisen, jatkuvuuden, seurannan ja arvioinnin sekä palveluiden suuntaamisen asukkaiden tarpeiden mukaisesti. Toimivan monialaisen verkostotyön perustaksi tarvitaan tietopohjaa, jota hyödyntäen toimintaa johdetaan.

Rakennemuutoksien lisäksi alueella on tunnistettu muitakin kehittämistarpeita liittyen monialaisen toiminnan yhteistyörakenteisiin ja -käytänteisiin. Lapin rakennemuutostusta tukeva hanke toteutti syksyllä 2021 laajan ”Järjestö, sote- ja hyte- toimijoiden yhteistyö Lapin hyvinvointialueella” – yhteiskehittämisen prosessin, jonka yhteenvedossa on nostettu esiin nykyisiä hyviä rakenteita ja käytänteitä sekä edelleen kehittämistarpeita. Kehittämiskokonaisuuksiksi nousivat mm. aito kuntien, järjestöjen ja hyvinvointialueiden kumppanuus, yhteistoimijuus, yhteistyötä ja yhteiskehittämistä tukevat rakenteet, yhteistyön koordinaation vahvistaminen, järjestölähtöisen asiantuntijuuden ja tiedon rakenteiden vahvistaminen, tiedonkulun parantaminen ja digitalisaatio sekä voimavarojen ja resurssien yhdistäminen.

Lapin rakennemuutostusta tukevan hankkeen selvityksessä syksyllä 2021 kartoitettiin Lapin kuntien nykyiset yhteistyörakenteet kolmannen sektorin kanssa. Kyselyn perusteella kuntatason yhteistyörakenteet ja yhteistyömallit ovat erilaisia, yleensä vähäisiä eikä säännöllistä yhteistyötä ole kaikissa kunnissa lainkaan.

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi on tehty yritysten kanssa yhteistyötä erityisesti matkailun turvallisuuden edistämiseksi, mutta muutoin yhteistyö on ollut vähäistä eikä merkittäviä yhteistyörakenteita ole. Koronaepidemian aikana yhteistyö on lisääntynyt.

Myös matalan kynnyksen palveluiden ja toiminnan osalta tarpeen luoda yhteistyörakenteita alueellisesti ja paikallisesti. Sosiaali- ja terveydenhuollon raskaassakin palveluissa oleva asiakas/potilas voi hyötyä kolmannen sektorin matalan kynnyksen tuesta. Myös raskaampien palveluiden osalta yhteistyöstä sopiminen muuttuu monitoimijaisemmaksi palvelujen järjestämistä vastuun siirtyessä pois kunnalta.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn tehostaminen on priorisoitu kärkeen Lapin maakunnallisessa hyvinvointiohjelmassa 2022–2025 ja Lapin maakunnallisessa turvallisuussuunnitelmassa 2021–2023. Näiden pohjalta Lapissa on laadittu maakunnallinen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden toimeenpanosuunnitelma, jossa on kuvattu väestön hyvinvointitarpeisiin vastaavia hyviä monialaisen tuen ja ohjauksen toimintamalleja. Toimeenpanosuunnitelmassa toimenpiteeksi pahimmassa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi on kirjattu hyviksi havaittujen kansallisten toimintamallien hyödyntäminen monialaisessa yhteistoiminnassa viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Toimintamallit ovat: 1) Hoito syytteen sijaan (HSS) -toimintamalli huumeiden käytöstä kiinni jääneille nuorille, 2) Ankuri-malli rikoksilla oireileville nuorille, 3) MARAK-toimintamalli lähi- ja perheväkivallan uhreille. Tällä hetkellä toimintamalleja ei ole otettu kattavasti käyttöön koko Lapin maakunnan alueella. Lisäksi on käynyt ilmi, että toiminnallisesti ja taloudellisesti olisi tarkoituksenmukaista yhdistää kolmen em. toimintamallin kokonaisuus yhdeksi kunnassa tai kuntaryhmässä toteutettavaksi palvelukokonaisuudeksi ja yhteensovittaa linkkihenkilö-toimintamallin kanssa. Toiminnassa hyödynnetään Lapissa kehitettyä Arjen turvaa -yhteistoimintamallia. Toimintamallien jalkauttamista varten koko maakunnan alueelle tarvitaan tukea kokonaisuuden suunnitteluun sekä paikallisten yhteistoimintaryhmien perustamiseen, kouluttamiseen ja ohjaukseen. Tässä hankkeessa tehdään alustavaa työtä, mutta varsinainen juurruttaminen ja impletointi hyvinvointialuerakenteisiin tapahtuu jatkohankkeessa.

Hyvinvointilähete- toimintamalli on otettu käyttöön Lapissa neljässä kunnassa ja myös sen laajentaminen on kirjattu alueelliseen hytetu-toimeenpanosuunnitelmaan. Mallin soveltamisessa on otettu oppia kansainvälisestä social prescribing -toiminnasta. Toiminta perustuu koulutetun linkkihenkilön tarjoamaan tukeen heikommassa asemassa olevalle henkilölle. Toimintamalli on suunniteltu, kehitetty ja otettu käyttöön monitoimijaisessa yhteistyössä STM:n rahoittaman Linkki lappilaiseen hyvinvointiin -hankkeen sekä Ely-keskuksen rahoittaman Itä-Lapin kuntayhtymän High Five -hankkeen yhteistyönä. Molemmat hankkeet ovat päättymässä alkuvuodesta 2022. Sodankylän kunnan oma STM:n rahoittama implementointihanke jatkuu vuoden 2022 loppuun. Jotta hyvinvointilähete toiminnan kehittämistä voidaan saumattomasti jatkaa tarvitaan jatkokehittämiseen ja laajentamiseen tukea. Toiminnan jatkokehittämistarpeita on nostettu esiin mm. Lapin yliopiston arviointiraportissa Linkki lappilaiseen hyvinvointiin –hankkeesta.

Itä-Lapin kuntayhtymässä on ollut High Five -hanke, jossa on kehitetty Itä-Lapin alueen yhteisiä käytäntöjä heikoimmassa asemassa olevien kuntalaisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Hyvien käytäntöjen tunnettuuden ja jakamisen lisäksi on vahvistettu hyvinvointityön rakenteita sekä kehitetty Hyvinvointilähete- toimintamallia.

Matalan kynnyksen palveluista ja tuesta ei ole kokonaiskäsitystä Lapin alueella vaan tieto on erityisen pirstaleista. Hyvinvointialueen palveluohjaus, nettisivut ja sosiaalisen ja perinteisen median kanavat ovat kehitysvaiheessa. Kunnat (21) ylläpitävät tietoa omista palveluistaan. Järjestötoiminnan tietoa on eri alustoilla. Lapin kolme järjestökeskusta ylläpitävät tietoa alueillaan, jotka eivät kata koko Lappia. Lisäksi on käytössä Lappilaiset.fi -sivusto. Seurakunnat ilmoittavat omasta toiminnastaan eri kanavia pitkin. Erityisesti suurilla järjestöillä on myös omat kanavat viestimiseen. Tähän tarvitaan myös kehittämistoimia.

Tietoa ei ole koottuna saamen kielillä eikä erikseen saamelaisten kielten ja kulttuurin mukaisesta toiminnasta saamelaisten kotiseutualueella tai laajemmin.

Tavoitteet

Investointi2:sen tavoitteet ovat vuoteen 2025 mennessä seuraavat:

-Hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta uhkaavia riskitekijöitä ja ilmiöitä kyetään tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään yhteisön ja yksilön tasolla nykytilaa paremmin.

-Eri toimijoiden voimavaroja kyetään suuntaamaan yhteisesti sopien, suunnitelmallisesti ja koordinoitusti haavoittuvassa asemassa tai riskissä olevien asukkaiden ja väestöryhmien tukemiseen hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseksi.

-Monialainen yhteistyö on toimivaa yli organisaatiorajojen

-Lappilainen asukas tai muu toimija löytää tiedon matalan kynnyksen palvelusta tai toiminnasta helposti ja monikanavaisesti ja saa tarvittaessa henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta ns. yhden luukun periaatteella.

-Tiedolla johtaminen on huomioitu kaikissa toimenpiteissä ja sitä kehitetään kokonaisvaltaisesti

Tuotokset

Tuotokset ja tulokset vuonna 2022:

- Suunnitelma vuosille 2023-2025

- Selvitystyö monialaisista palveluista palvelutarjottimen pohjaksi

- Yhteisövaikuttavuuden toimintamallin pilotointi

- Hyvinvointiläheteen toimintamallin vahvistuminen ja laajentaminen

- Arjen turvaa –mallin vahvistuminen ja laajentaminen

Keskeiset hyödyt

- Valmis hankesuunnitelma valmistunut vuosille 2023-2025 ja siihen on sitoutuneet verkostot ja osatoteuttajat

- Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden alueellisen palvelukonseptin ja palvelutarjottimen ensimmäinen versio on valmistunut

- Toimintajakson aikana on käynnistetty alueellisten ja kansallisten verkostojen rakentaminen, jotka luovat hyvän pohjan tulevien vuosien kehittämistoiminnan syventämiselle ja toimintamallien implementoinnille laajemmalti

- Lappilaisen varhaisen puuttumisen ja monitoimijaisen yhdyspintatyöskelyn konsepti on tehty

- Implementointi osaaminen on vahvistunut

- ”Yhteistä työtä perheen kanssa - yhteisövaikuttavuuden malli Kemissä” pilotti valmis ja se on implementoitu käytännön toimintaan

- Arjen turvaa toimintamallien tunnettuus on lisääntynyt alueen kuntatoimijoiden keskuudessa

- Hyvinvointilähete-toimintamallin implentointi on käynnistynyt, toimintamallin kehittämiskohteet on tunnistettu ja mallin tunnettuus on lisääntynyt Itä-Lapin kuntayhtymän pilottialueen kuntatoimijoiden keskuudessa, Rovaniemen palvelumuotoilun tuloksena toimintamallin 2.0 versio valmis, hyvinvointilähete-toiminnan seutukunnallista koordinoitumallin konseptisuunnitelma on valmistunut

- Vaikuttavuutta ei ole mahdollista arvioida näin lyhyen ajanjakson pohjalta.

Riippuvuudet

Investointi 2:ssa ovat osatoteuttajina seuraavat tahot:

- Itä-Lapin kuntayhtymä

- Lapin ammattikorkeakoulu

- Rovaniemen kaupunki

- Kemin kaupunki

- Sosiaali- ja terveysturvayhdistys

Osatoteuttajilla on hankkeessa erityinen rooli ja jokaisella on omat tavoitteet ja toimenpiteet, joiden toteutumisesta osatoteuttajat vastaavat itsenäisesti.